

Израйилова А.А.

МААЛЫМАТТЫК-КОММУНИКАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУУНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК ЖАНА УЮШТУРУУ-МЕТОДИКАЛЫК ШАРТТАРЫ

Израйилова А.А.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ И КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

A.A. Israilova

PEDAGOGICAL AND ORGANIZATIONAL-METHODOLOGICAL CONDITIONS FOR USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

УДК: 378.091.398/147 (021)

Макалада Кыргыз Республикасынын орто мектептеринин чет тили сабагы боюнча 5-9-класстарынын окуу-методикалык куралдары, окуу китептери, аудиотасмалар, окууга арналган китеп, мугалимге арналган китеп, колдонмолоруна талдоо жүргүзүлүп, орто мектептердеги окуучуларга англис тилин окуп-үйрөнүүдөгү маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу боюнча педагогикалык эксперимент ыкмалары камтылган. Илимде болуп жаткан ачылыштар билимдин тез эскирип, адамдан улам өз алдынча жаңы билимдерге ээ болууну, жаңы көндүмдөрдү үйрөнүп турууну талап кылууда. XXI кылымдын алгачкы 20 жылдыгы маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын болуп көрбөгөндөй деңгээлге өсүп-өнүгүүсү жана аларды ар кандай тармактарда, өзгөчө билим берүү жаатында иш жүзүндө колдонууга киргизүүнүн кеңейүүсү менен белгиленди. Ошону менен бирге заманбап автоматташтырылган тутумдардын объективдүү мүмкүнчүлүктөрү менен окутуунун натыйжалуулугунун ортосунда карама-каршылыктар пайда болууда жана алардын күндөн-күнгө күчөп баратканы байкалууда. Бирок «англис тилин окутуунун методикасы» багытта эмгектер аз. Ошондуктан, учурда педагог-окумуштуулардын, методисттердин алдында өмүр бою үзгүлтүксүз билим алууга жөндөмдүү адистиги даярдоо жана бул маселени чечүү проблемасы курч турат.

Негизги сөздөр: грамматика, окутуу, педагогика, уюштуруу, методика, билим берүү, жаңы технологиялар, көндүмдөр, калыптандыруу.

В статье анализируются учебные пособия, учебники, аудиокассеты, учебники, учебники для учителей 5-9 классов общеобразовательных школ Кыргызской Республики по использованию информационно-коммуникационных технологий в обучении английскому языку учащихся средних школ. Включены методы педагогического эксперимента. Открытия в науке требуют быстрого устаревания знаний и самостоятельного приобретения новых знаний и навыков. В начале 20 XXI века ознаменовались беспрецедентным ростом информационных и коммуникационных технологий и расширением их практического применения в различных сферах, особенно в сфере образования. В то же время существует противоречие между объективными возможностями современных автоматизированных систем и эффективностью обучения, и оно растет. Однако работ по направлению «Методика обучения английскому языку» немного. Поэтому в настоящее время перед педагогами, учеными и методистами стоит проблема подготовки специалистов, способных получать образование на протяжении всей жизни и решать эту проблему.

Ключевые слова: грамматика, обучение, педагогика, организация, методика, образование, новые технологии, навыки, формирование.

The article analyzes textbooks, textbooks, audiocassettes, textbooks, textbooks for teachers of 5-9 grades of a secondary school of the Kyrgyz Republic on the use of information and communication technologies in teaching English. Methods of pedagogical experiment are included. Discoveries in science require the rapid acquisition of knowledge and the independent acquisition of new knowledge and skills. At the beginning of the 20th century, the 21st century was marked by an unprecedented growth of information and communication technologies and the expansion of their practical application in various fields, especially in the field of education. At the same time, there is a contradiction between the objective capabilities of modern automated systems and the effectiveness of training, and it is growing. However, there are few works in the direction of "Methods of teaching English". Therefore, at present, teachers, scientists and methodologists are faced with the problem of training specialists who can receive education throughout their lives and solve this problem.

Key words: grammar, teaching, pedagogy, organization, methodology, education, new technologies, skills, formation.

Изилдөөнүн максаты жана милдети. Сөздүн грамматикалык жагын окутууда маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу боюнча педагогикалык уюштуруу шарттарды иштеп чыгуу жана колдонуу.

Изилдөөнүн уюштурулушу жана ыкмасы. Изилдөөдө Кыргыз Республикасынын орто мектептеринин чет тили сабагы боюнча 5-9 класстарынын окуу-методикалык куралдары, окуу китептери, аудиотасмалар, окууга арналган китеп, мугалимге арналган китеп, колдонмолоруна талдоо жүргүзүлүп, орто мектептердеги окуучуларга англис тилин окуп-үйрөнүүдөгү маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу боюнча педагогикалык эксперимент ыкмалары колдонулду.

Талкуулоо. Маалыматтык-коммуникациялык технологияларды пайдалануунун педагогикалык жана уюштуруу-методикалык шарттары.

Грамматикалык сүйлөө көндүмдөрүн калыптандыруу процессине маалыматтык-коммуникациялык технологияларды интеграциялоонун татаал мүнөзүн эске алуу менен мугалим көздөгөн окуу максаттарына жетүү үчүн өз ишин кайра карап чыгып, окуучулар менен биргелешкен иш-аракеттерди түзүүгө аргасыз. Алгоритмдөө процессин окуучунун окуу материалын

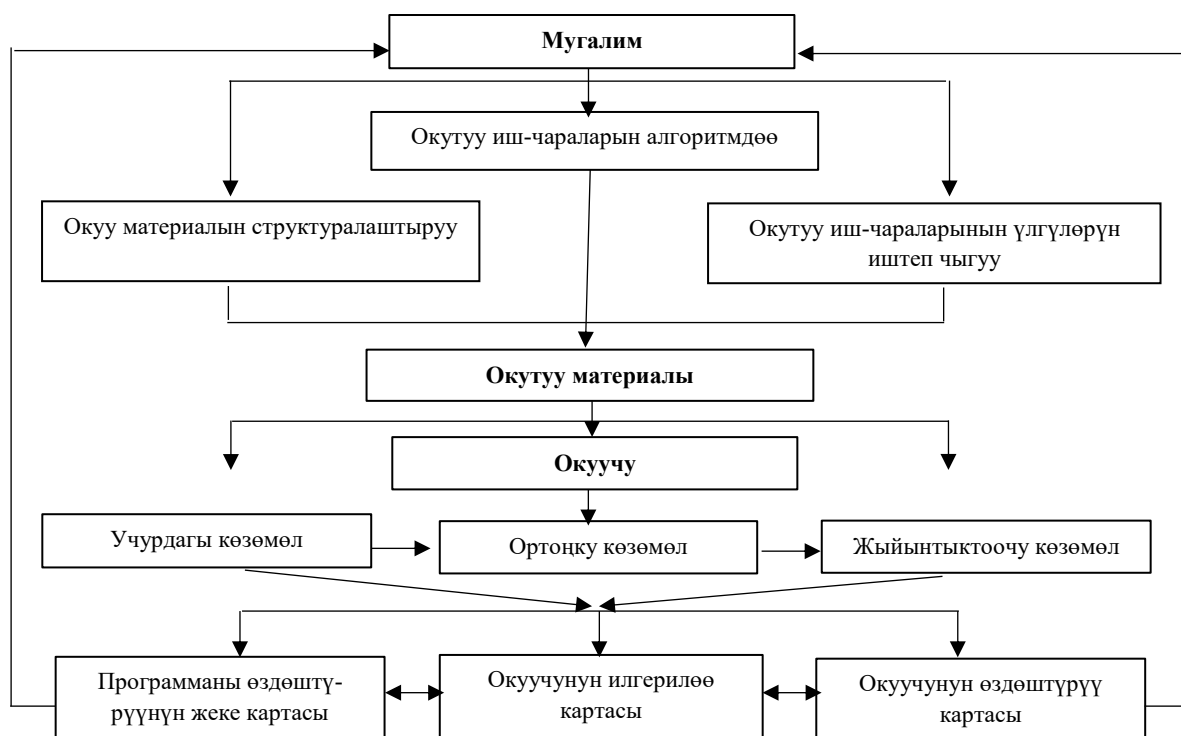
ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА, № 2, 2021

өздөштүрүү зонасынан педагогикалык ишмердүүлүктү уюштуруу багытына которуу максатка ылайык. Окутуу процессинде мугалимге МКТны колдонууга байланышкан окуу материалдарынын структурасын, уюштуруучулук, методикалык жана курал-аспаптык камсыздоо, билим берүүнүн жаңы формаларын иштеп чыгуу процесстерин кайрадан карап чыгуусу талап

кылынат (1-схема). Педагогикалык ишмердүүлүктүн мындай стратегиясы окуучунун чыгармачыл өнүгүү режимине өтүшүнө, анын «жеке мүнөзүн» калыптандыруу механизмдерин ишке киргизүүгө, билим берүү процессин башкарууну технологиялаштырууга, маалыматты натыйжалуу чогултууга жана иштеп чыгууга мүмкүнчүлүк жаратат [2,7,8].

1-схема

МКТнын потенциалын пайдалануу менен окутуу иш-чараларында окуучунун «жеке мүнөзүн» калыптандыруу

МКТны колдонууда окуучулар менен диалог төмөндөгү эки негизги жол менен жүргүзүлүшү мүмкүн:

1. Салттуу ыкма. Мында маалыматтык билим берүү технологиялары окуучуну тышкы кандайдыр бир маалыматты топтоп, аны менен бекем чектердин алкагында гана иштешүүгө мажбурлайт. Ушул ыкма менен компьютер окуучунун ишмердүүлүгүн башкарат. Бул ыкма салттуу педагогикалык тутумдун чектеринде тургузулган.

2. Альтернативдик ыкма. Мында окуучу өзүнүн суроо-талаптарына, тажрыйбасына жана билимине таянып, компьютерге кандайдыр бир маалыматты алып жүрүүчү, жардамчы жана таанып билүү куралы катары кайрылат. Мындай ыкма менен студент компьютерди башкарат жана аны менен менталитетти алып жүрүүчү катары байланышка чыгат. Бул ыкма окуучулардын чыгармачылыгын өркүндөтүүгө өбөлгө түзөт.

Бул эки ыкма ар кандай билим берүү милдеттерин аткарышат, акыл-эс иш-аракеттеринин ар кандай түрлөрүн иштеп чыгышат, ошондуктан алардын айкалышы негиздүү. Көптөгөн изилдөөчүлөр окуучулардын индивидуалдык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен эки бирдей жолду сунуш кылышат: өз алдынча иш-аракет көндүмдөрүнө ээ болбогон окуучуга акыл-эс аракеттерине негизинен салттык ыкма менен окутуу сунуш кылынат, ал эми альтернативдик ыкманы кошумча параллель жолу менен окутуу максатка ылайык. Системалаштыруу, эң башкысын белгилөө ж.б. у.с. жөндөмдөрүнө ээ болгон даярдалган окуучуга окутуунун альтернативдүү жолун сунуш кылса болот [2,3,12].

Ата мекендик жана чет өлкөлүк изилдөөчүлөр компьютерди окутуунун келечектүү техникалык каражаты катары өзгөчө белгилешет. Алар мектепте тилдерди окутуунун олуттуу көйгөйлөрүнүн бири

болгон күчтүү лексикалык жана грамматикалык көндүмдөрдү калыптандыруу маселесин чечүүгө көмөктөшүүчү компьютердеги тилдик көнүгүүлөргө абдан зор маани беришет. Убакыт тартыштыгы орун алган сабакта мугалимде мектеп окуучуларынын грамматикалык көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн зарыл шарттарды уюштурууга, ошондой эле үйдөн жазуу жүзүндө көнүгүүлөрдү аткарууда тез арада кайтарым байланышты жана түзөтүүнү камсыздоого мүмкүнчүлүгү чектелүү экендиги белгилүү. Компьютердин жардамы менен практикалык көндүмдөрдү өркүндөтүүгө жана консолидациялоого багытталган окутуу көнүгүүлөрүн аткаруу алдыга коюлган максаттарды ишке ашырууга өбөлгө түзөт «Чет тилдердеги билим берүү процессин өркүндөтүүгө байланыштуу компьютердик программалардын ар кандай категорияларынын арасында симулятор тутумунда иштөө программалары жана окуучулардын билимин көзөмөлдөө программалары биринчи кезекте өнүгөт» деген пикирлер бар [1,4,5]. Ал эми, сүйлөө жана коммуникативдик компетенттүүлүктү өздөштүрүү милдеттерине токтолсок, аларды «башка окуу куралдарынын жардамы менен ийгиликтүү чечүүгө болот» [4,9,11,13].

Мектеп окуучуларын окутуудагы негизги педагогикалык милдет болуп тышкы көйгөйлөрдү чечүү үчүн зарыл болгон ички сезүү, эс тутум, аң-сезим, эрк процесстерин тышкы каражаттар аркылуу калыптандыруу саналат. Сырткы таасир окуучунун инсандык өзгөчөлүгү жана жаш өзгөчөлүктөрү, анын чыныгы мүмкүнчүлүктөрү эске алынганда гана жетишилет.

Мектептеги практикалык тажрыйбаларды талдоо МКТны колдонуу максатка ылайыктуу болгон бир катар уюштуруу шарттарын аныктады. Мектеп инфраструктурасын төмөндөгү функционалдык багытталган зоналар түрүндө чагылдырууга болот [8]:

- компьютердик технологияны колдонуу менен предметтик окутуу чөйрөсү;

- маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен предметтик билим берүү чөйрөсү;

- окуу-методикалык камсыздоо зонасы.

Предметтик билим берүү аймагы – бул окуу жабдуулары, окутуу үчүн техникалык колдоо, адабият жана предмет боюнча көрсөтмө куралдар менен жабдылган салттуу класс.

Бул зона англис тилинде окутууну жана класстан тышкаркы иштерди уюштуруу үчүн колдонулат, анда даярдык көрүү баскычы (сабак, сабактар сериясы) же МКТнын ар кандай элементтерин колдонуу менен акыркы (жалпылоо) баскычы (сабак, сабактар сериясы) болот. Тажрыйба көрсөтүп тургандай, ар кандай бөлмөлөрдө бир окуу процессин өткөрүү натыйжалуу эмес, анткени бир аудиториядан экинчи аудиторияга өтүүгө уюм үчүн белгилүү бир убакыт талап кылынат.

Компьютердик технологияларды колдонуу менен предметтик окутуу чөйрөсү – бул IBMге шайкеш персоналдык компьютерлер жана компьютердик шаймандар, керектүү окуу материалдары, окуу процесси үчүн программалык камсыздоо менен жабдылган окуу бөлмөсү (1-сүрөт).

1-сүрөт. Компьютердик технологияларды колдонуу менен предметтик окутуу чөйрөсү.

Окуучулар менен иш жүргүзүүнүн жекече жана фронталдык формалары.

Бул бөлмөдө сабактарды жана көнүгүүлөрдү компьютердик окутуу, контролдоо жана курама программаларды колдонуу менен өткөрүү максатка ылайыктуу. Иш орундарын уюштуруу жумуш режимин (класстык жана класстан тышкаркы иштерди) өзгөртүүгө, ошондой эле окутуунун ар кандай уюштуруу формаларын ишке ашырууга мүмкүндүк берет:

- окуучулардын өз алдынча иштөөсү;
- инструктордун (мугалимдин) жетекчилиги астында окуучулардын аткарган жеке иштери;
- окуучулардын класстык иши (анын ичинде фронталдык);
- окуучулардын жуптук иштөөсү.

Окуу-усулдук камсыздоонун чөйрөсүнө окуу методикалык адабияттардын китепканасы, окуу куралдары, көргөзмө жана тема боюнча таратылуучу материалдар кирет. Бул чөйрө компьютер, компьютер каталогу, көчүрмө шайманы менен жабдылат.

Учурда, англис тили тереңдетилген программа боюнча окутулган мектептердин II, III жана IV моделдери белгилүү. Мындай мектептердеги билим берүүнүн бардык баскычтары: башталгыч, орто жана жогорку класстар үчүн бир катар окуу-методикалык топтомдор иштелип чыккан. Келтирилген моделдер боюнча мектептерде билим берүүнүн ортоңку баскычы үчүн төмөндөгү окуу материалдарын белгилеп кетүүгө болот:

1. English V. Верещагина И.Н., Афанасьева О.В. 5-класс үчүн окуу куралы.

2. English VI, English VII, English VIII. Афанасьева О.В., Михеева И.В. 6,7, 8-класстар үчүн окуу куралы.

3. English IX. Сафонова В.В., Твердохлебова И.П., Соловова Е.Н. 9-класс үчүн окуу куралы.

Профессор В.В. Сафонованын жетекчилиги астында түзүлгөн англис тилинин топтомдору орто жана жогорку баскыктагы окуучуларга (8-11-класстар) багытталган. Алар тилдик билим берүүнүн жаңылануусуна жана программанын жаңы талаптарына ылайык түзүлгөн. Окуу китептеринде чет тилдерди окутуу боюнча социалдык-маданий ыкма ишке ашырылып, эл аралык байланыш каражаты катары англис тили боюнча Европанын талаптары эске алынган. Тил үйрөтүүдө жаңы педагогикалык технологиялар кеңири колдонулат [1,5]. Билим берүү комплексттеринин өзгөчөлүктөрү катары төмөндөгүлөрдү атоого болот:

- материалдарды кызыкчылык клубдары катары уюштуруу, европалык, дүйнөлүк жана жергиликтүү маданияттын компоненттеринин органикалык айкалышы;

- байланыш көнүгүүлөрүнүн жардамы менен грамматикалык көндүмдөрдү иштеп чыгуу (мында грамматикалык өзгөчөлүкөр англис тилинде сүйлөөнүн стандарттуу контексттеринде келтирилген);

- англис тилинде сүйлөгөн дүйнө жөнүндө заманбап нукура маданий маалыматтардын көптүгү.

Тиешелүү окуу материалдары төмөнкү методикалык принциптерге негизделген үзгүлтүксүздүктү, тактыкты сактоо менен айырмаланат:

- окутуунун коммуникативдик багыты;
- тилдин бардык аспектилерин жана түрлөрүн дифференциалдаштырылган, интеграцияланган окутуу;
- окуучулардын окууга болгон ак ниет мамилеси;
- визуалдаштыруунун ар кандай түрлөрүн колдонуу;
- өздөштүрүү үчүн сунушталган окуу материалынын ашыкча болушу.

Ошону менен бирге, окутуунун жана окутуунун методикасынын кыйла калыптанган структурасын эске алганда, бул окуу-методикалык куралдардын бир катар кемчиликтерин белгилеп кетүү зарыл:

1. Маалымат деңгээлдеринин тираждарынын бирдей эместиги: И.Н.Верещагина жана О.В. Афанасьеванын 5-6-класстар үчүн окуу куралдары (English V жана VI) 2003-2004-окуу жылына карата чыгарылган. Ага чейин башталгыч мектепте үч жылдык билим берүү төрт жылдык билим берүү менен алмашканына байланыштуу 4 жана 5-класстар үчүн окуу китебин тандоодо кыйынчылыктарды жаралган (анткени окуу китебиндеги сандар жана окуу жылы иштин чыныгы абалы менен дал келген эмес).

2. Бир катар окуу материалдарында зарыл элементтердин жок болуп чыгышы (В.Н.Богородицкая жана Л.В.Хрусталеваанын окуу материалдарында 1998-жылдан бери окутуучуга жарыяланган китептер, аудиокассеталар, окуу китептери, окуу-методикалык материалдарына сүйлөө иш-аракеттеринин түрлөрү жана тилдин аспектилери боюнча иштөө үчүн жумушчу дептери киргизилген эмес).

3. Грамматикалык маалымдамаларда грамматикалык категориянын мааниси, аны орус тилинде семантизациялоо ыкмалары жөнүндө бөлүмдөр менен жетишсиз камсыз кылуу, айрым учурларда окуу китебинде мындай тиркеменин жоктугу.

4. Улам татаалдашып бараткан шарттарда грамматикалык көндүмдөрдү өркүндөтүү жана фразалык стереотипти иштеп чыгуу үчүн грамматикалык тексттердин санынын жетишсиздиги.

5. Грамматикалык көнүгүүлөрдүн бир түрдүүлүгү, таанып-билүү баалуулуктарынын жетишсиз деңгээлде болушу.

6. Калыптанып жаткан көндүмдөрдүн жана жөнөмдөрдүн мүнөзүнө методикалык ыкмалардын жана грамматикалык көнүгүүлөрдүн тутумунун шайкештик принцибинин толук эмес жүзөгө ашырылышы.

7. Бардык окуу материалдарында билим берүүчү жана регионалдык мүнөздөгү анык материалдары бар видео тиркемелердин жоктугу.

8. Басылма окуу китебинин электрондук вариантынын жоктугу.

9. Автоматташтырылган башкаруу жана көзөмөл тутумунун жоктугу.

10. Полиграфиялык басып чыгаруу мүмкүнчүлүгүнүн төмөндүгү, иллюстрациялык материалдардын жетишсиздиги.

11. Аралыктан окутуу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу.

Жогорудагы кемчиликтерди четтетүү, мектеп окуучуларында программалык максаттуу көндүмдөрдү жана жөндөмдөрдү калыптандыруунун натыйжалуулугун жогорулатуу максатында билим берүү процессине МКТны киргизүүнүн методикалык зарыл шарттары аныкталды.

Буларга сөздүн грамматикалык чеберчилигин калыптандырууга багытталган төмөндөгү жоболорду кошууга болот:

- окутуу, көнүгүү, бириктирилген (аралаш) адистештирилген билим берүүчү компьютердик программаларды колдонуу;

- мугалимдин Интернет мүмкүнчүлүктөрүн жана ресурстарын өз кесибин жана окуучулардын сабактагы жана класстан тышкаркы иш-чараларын колдоо катары пайдалануусу;

- грамматикалык көндүмдөрдү калыптандырууга багытталган автоматташтырылган башкаруу жана көзөмөл тутумун түзүү.

Адистештирилген билим берүүчү компьютердик программалар катары төмөндөгүлөрдү сунуштоого болот:

1. Way Ahead. Levels 5,6. Иштеп чыккан компания – Macmillan. 5-6-класстар үчүн. Көнүгүү үчүн компьютердик программа. Грамматика визуалдык негизде окутулат. Көп деңгээлдүү тапшырмалар жана көнүгүүлөр аркылуу ар бир окуучуга адаптациялоо жана дифференциалдуу мамиле кылуу маселесин чечет. Мазмуну ушул курактык топ үчүн мамлекеттик окутуу программаларынын талаптарына жооп берет.

Корутунду. Маалыматтык-коммуникациялык технологияларды пайдалануунун педагогикалык шарттарын изилдөөдөн төмөндөгүдөй жыйынтыктарды чыгарууга болот:

1. Сөздүн грамматикалык жагын окутууда маалыматтык-коммуникациялык технологияларды кол-

донуу боюнча педагогикалык адабияттар МКТны иштеп чыгуу жана колдонуу начар изилденген маселе экендигин көрсөттү.

2. Изилдөөлөр МКТны пайдалануунун педагогикалык максатка ылайыктуулугун эске алуу менен билим берүү максатында окуу-методикалык комплексин түзүү идеясын ырастады.

3. Азыркы мезгилде грамматикалык сүйлөө көндүмдөрүн окутуу үчүн окуу-методикалык комплекстери теориялык жактан негизделгендигин жана иштелип чыккандыгын белгилөөгө болот.

Адабияттар:

1. Дыйканбаева Т. ж.б. 9-класс үчүн «Англис тили» кошумча окуу китеби. Бишкек-2014-ж.
2. Елухина Н.В. 6-11-класстарда мурда басмадан чыккан кыргыз жана орус мектептери үчүн француз тили жана терендетип окутулган мектептер үчүн. Бишкек-2012-ж.
3. Ким Н.П. Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептер үчүн кайра басылып чыккан «5-класс үчүн англис тили» окуу китеби. Бишкек-2017.
4. Ким Нонна П., Ким Наталья П. 6-класста окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептер үчүн кайра басылып чыккан англис тили окуу китеби. Бишкек-2018.
5. Клементьева Т.В., Монк Б. «Счастливый английский». Бишкек-2016.
6. Слободчиков Б.А. окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 5-класстары үчүн окуу китеби. Бишкек-2017.
7. Старков А.П. 7- жана 11-класска окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептер үчүн англис тили окуу китеби. М.2011.
8. Старков А.П. окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептерде 5-класс үчүн англис тили окуу китеби. Бишкек-2016.
9. Сыдыкова Б., Жокушева Ж. Англис тили боюнча кошумча окуу китеби (9-10-11-класстар) үчүн Бишкек, 2009-ж.
10. Сыдыкова Б., Жокушева Ж. Англис тилинин морфологиясы жана синтаксиси боюнча колдонмо жалпы орто билим берүүчү мектептер үчүн. Бишкек, 2008-ж.
11. Темиралиев А. Өз алдынча англис тилин үйрөнүү боюнча колдонмо «Good luck» жалпы билим берүүчү мекемелер үчүн. Бишкек 2008-ж.
12. Шангереева Э.Х., Базарбаева А.Б. 3-класс үчүн немец тили окуу китеби. Бишкек-2014.
13. Юсупова. А.З. ж.б. «Англис тили» окуу китеби. Бишкек-2012-ж.
14. Ташбаев А.М. Санариптик трансформация жана билим берүү чөйрөсүндө маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу абалы. / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2019. №. 10. С. 109-115.